

Filistin Halk Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme

Seher DOĞANCI
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
seherkaynamazoglu@kmu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-3993-1171

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1595712

Geliş Tarihi: 03.12.2024

Revize Tarihi: 12.01.2025

Kabul Tarihi: 05.02.2025

Atf Bilgisi

Doğancı, S. (2025). Filistin halk hikâyeleri üzerine bir inceleme. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(Özel Sayı), 256-275.

ÖZ

Arap halk edebiyatı ürünleri sözlü ve fiili yaratımlar olmak üzere ikiye ayrılır. Sözlü yaratımlar içerisinde atasözleri, deyimler, şarkılar, hikâyeler, bilmeceler ve şakalar yer alırken; fiili yaratımlar arasında halk dansları, çocuk oyunları, âdet ve gelenekler ile kılık-kıyafetler yer alır. Filistin halk hikâyeleri, Filistinlilerin sosyal, tarihi, fikri, dinî, edebî ve kültürel unsurlarıyla ilgili bilgiler içeren ve asrın ruhu hakkında malumatlara işaret eden folklor ürünleridir. Hikâyeyi ezbere bilen bir anlatıcının şefevi olarak ve irticalen peş peşe hikâyeler nakletmesi prensibine dayanır. Ravinin etrafına toplanan dinleyiciler, uzun kış gecelerinde olağanüstülükler içeren hikâyeleri uyumaya gitmeden önce dinler. Kendine has bir üslup ile oluşur ve anlatıcının olay ve durumlar karşısında sesini değiştirmesiyle ve beden dilini temsil ve taklitler yaparak kullanmasıyla dinleyici üzerinde duygusal hâkimiyet kurmasına olanak sağlar. Genellikle girizgâh olarak nitelendirilen ve *ed-dehliz* olarak isimlendirilen kısa hikâye ile anlatıma başlanır ve bu kısımda amaç dinleyiciyi güldürmektir. Her hikâye, hikâyede yer alan en önemli ve bariz şahıslar ya da olaylar üzerinden isimlendirilir ve kalıp ifadelerle anlatıma başlanır. Genellikle unutulmuş bir kişinin ya da olayın anlatıcı kişi tarafından hatırlanması sebebiyle anlatıma ara verilir ve geçmişe dönerek unutulmuş bilgiler zikredilir. Başlangıcı ve sonu olan belirli bir zamanı ve mekânı içeren kurgusal öyküler olan hikâyelerde olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde bağlantı vardır. Bu çalışma, Filistin halk edebiyatında önemli bir yere sahip olan hikâyelerin neler olduğunu, bunların özelliklerini, çeşitlerini, dilini, üslubunu ve kişilerini sınıflandırıp tahlil etmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede çalışma için gerekli bilgiler *Mine't-Turâsi's-Şa'bi*, *el-Hikâyâtü's-Şa'biyyetu'l-'Arabiyye* ve *al-Hikâyatu's-Şa'biyyetu min Filistîn ve'l-Urdun* adlı Arapça kaynaklardan temin edilmektedir. Çalışmada elde edilen veriler, isimleri geçen eserler başta olmak üzere pek çok eserin nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak okunması ve tahlil edilmesiyle elde edilmektedir. Çalışmanın sonunda Filistin halk hikâyelerinin karakteristik özellikleri tespit edilmiş ve bu yönler Arapçadan Türkçeye çevrilen hikâyeler üzerinden örneklendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Filistin halk hikâyeleri, sosyal konulu hikâyeler, gerçek dışı hikâyeler, hayvan hikâyeleri, eğlenceli hikâyeler.

A Study on Palestinian Folk Tales

ABSTRACT

Arab folk literature products are divided into two: verbal and actual creations. While proverbs, idioms, songs, stories, riddles, and jokes are among the verbal creations, actual creations include folk dances, children's games, customs and traditions, and clothing. Palestinian folk tales contain information about the social, historical, intellectual, religious, literary, and cultural elements of the Palestinians. It is based on the principle of a narrator who knows the story by heart, telling stories one after the other spontaneously. The narrative begins with a short story called *dehliz*, which is generally described as an introduction, and the purpose of this part is to make the listener laugh. Each story is named based on the most important and obvious people or events in the story, and the narration begins with formulaic expressions. Generally, when a forgotten person or event is remembered by the narrator, the narration is interrupted, and the forgotten information is mentioned by going back to the past. In stories, which are fictional stories involving a specific time and place with a beginning and an end, there is a connection between events within the framework of a cause-effect relationship. This study aims to classify and analyze the stories that have an important place in Palestinian folk literature, their characteristics, types, language, style, and feature. In this context, the necessary information for the study are provided from Arabic sources such as *Minal Turasi al Shabi*, *al Hiqayatu al Shabiyyetu al Arabiyye*, and *al Hiqayatu al Shabiyyetu min Palestine va Jordan*. The data obtained in the study by reading and analyzing many works, especially the works mentioned, using document analysis, one of the qualitative research methods. At the end of the study, the characteristic features of Palestinian folk tales were determined, and these aspects were exemplified through the stories translated from Arabic to Turkish.

Keywords: Palestinian folk tales, social themed tales, superstition tales, animal tales, happiness tales.

Giriş

Halk edebiyatı (folklor) belirli bir toplumun gelenek-görenek, örf ve âdetleri hakkında bilgileri araştırmayı amaçlayan ve bu çerçevede o toplumun kültürel üretimleri olan dil, edebiyat, musiki, raks, oyun, efsane, atasözü, şarkı, bilmece vb. yazılı ve yazısız edebî yaratımlarını incelemeyi hedefleyen bilim dalıdır. Bu bilim dalının inceleme alanı içerisine giren yazılı halk edebiyatı ürünleri halkın kullandığı dil olan “gündelik” ya da “amiyane” olarak tarif edilen dildir. Şifahi olarak nakli gerçekleşen bu edebiyatın ürünlerinin müellifi meçhul olup belirli bir halkın bireysel ya da toplumsal vicdanını yansıtır. Bu yönleri ile halk edebiyatı, herhangi bir yerde yaşayan halkın vicdanını, eğilimini ve kültürel seyiyesini yansıtır (Muhammed, 2021, ss. 313-315).

Arap halk edebiyatı türleri içerisinde yer alan hikâyeye ise, oluştuğu toplum içerisinde o toplumun kültürel değerlerinin taşıyıcısı ve nakledicisi mahiyetinde olan, öğüt verici bilgiler içeren; kişi, zaman ve mekân bakımından bağlantılı olayları bir nesilden diğerine sözel olarak aktaran öykülerdir. Hikâyelerin genelinde kullanılan dil halkın kullandığı dil (Ammice) olup yer yer klasik Arapçanın gramer kurallarının dışına çıkmaktadır (Büşrâ, 2013, s. 62; Güzel ve Torun, 2023, s. 212). Nakledilen hikâyelerde cinler ve periler gibi olağanüstü varlıklar ve olaylar bulunabileceği gibi toplumunun ilgisini çeken kahramanlar ve toplumsal bir sorunun kahraman tarafından çözülmesine de yer verilebilir. Bu yönü ile hikâyeler, gerçek dışı hikâyeler ve de gerçekçi hikâyeler olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Gerçek dışı hikâyeler akılalmaz olayların ve durumların mübalağalı bir üslup ile anlatıldığı gerçeklikten uzak figürler olan cinlerin, ifritlerin ve ruhların yer aldığı sihirli bir âleme işaret eden anlatımlardır. Gerçekçi hikâyeler ise gerçek hayattan beslenen ve toplum içerisinde olası her durum, olay, kişi ve konulara yer veren anlatımlardır (Bedr, 2022, ss. 12-14). Halk edebiyatı türleri içinde yaygın bir şekilde görülen halk hikâyeleri *سردى قصصى، الخرافة، الحكاية الشعبية،* terimlerine karşılık gelmekte olup bu türün Arap halk edebiyatındaki ilk örneği Türkçeye “Binbir Gece Masalları” olarak çevrilen *الف ليلة وليلة* hikâyeleridir (Fethî, 1986, s. 143).

Filistin halk hikâyeleri, Filistin halkının hayatının tabiri mahiyetinde olup sahip olunan kültürel mirası bir sonraki nesle aktarma amacı taşıyan ve Filistinlilerin maneviyatını güçlendirme hedefiyle anlatılan şefevî hususiyette sözlü kısa öykülerdir (es-Sarfî, 2010, ss. 73). Filistin hikâyeleri: hayalî hikâyeler, gerçekçi hikâyeler, eğitici ve öğretici hikâyeler, bedevileri konu alan hikâyeler, din konulu hikâyeler, hayvan içerikli hikâyeler, eğlendirici hikâyeler ve özdeyiş hikâyeleri olmak üzere taksim edilir (Süleymân, 2011, s. 51). Bu sınıflandırmaya başkaldırı (direniş) hikâyelerini de dâhil eden Ceber, şehitliğin ve vatan için kendini feda etmenin erdem olduğu mesajını ileten ve bu uğurda işgalci İsrail kuvvetleri ile çatışmaya girilmesi gerektiğini anlatan hikâyelerin de Filistin hikâyelerinde önemli bir yer arz ettiğini bildirir (2006, s. 89). Söz konusu hikâyelerde görülen kişi genellikle zayıf, çelimsiz ve komik bir görüntü içerisinde sunulan kahraman bir çocuk olup olağanüstü özellikler göstererek vatanını müdafâ eder ve bu yönü ile de bu hikâyeler, gerçek dışı hikâyelerle benzer özellikler taşır (Sirhân, 1974, s. 46). İlâveten, Filistin başkaldırı hikâyelerinde çocuk kahraman, *el-Kucce* (*الْكُجَّة*) ya da *eş-Şeber* (*الشَّيْبَر*) gibi farklı isimlendirmelerle anılır ve bu hikâyelere örnek olarak *Muhammed bin el-Calzûn* (*محمد بن الجزون*), *el-Fetâ'l-Mutasallık* (*الفتى المتسلق*), *Fâris 'Avde* (*فارس عودة*), *Mağâratu İznâ* (*مغارة إزنا*), *ez-Zevâc bi'l-Murâsele* (*الزواج بالمراسلة*), *Ca'feru't-Tilâvî* (*جعفر التلاوي*), *Hâşim ebû Hamdân* (*هاشم أبو حمدان*) ve *'Aris Bidûn Mî'âd* (*عريس بدون ميعاد*) verilir. Bunlardan bazılarının özeti ise şu şekildedir (Ceber, 2006, ss. 90-96):

eş-Şeber (*الشَّيْبَر*) Hikâyesi: Boyunun kısalığı sebebiyle yer döşemesi ya da karo olarak adlandırılan çocuk kahraman eş-Şeber, askerî hapishanedeki mahkumları birer birer hapisneden kaçıran ve onlara sigara ve gazete temin edip dışarıdaki olaylar hakkında bilgiler veren, yaşına göre gözü pek bir çocuktur. Hapishaneye dikenli telleri aşarak girdiği bir gün idarenin mahkûm sayısındaki azalmayı fark etmesi ile de yakalanır.

el-Kucce (*الْكُجَّة*) Hikâyesi: Asıl adı Hâlidu'l-'Irakî (*خالد العراقي*) olan ve *el-Kucce* lakabı ile bilinen çocuk kahraman İsrail askerlerine korkusuzca karşı gelen ve kafa tutan biridir. Bir gün İsrail askerleri ile giriştiği silahlı bir çatışmada yaralanır ve arkadaşları tarafından hastaneye dalağı parçalanmış bir şekilde kaldırılır. Etraftakilerin parçalanmış dalağın altında küçük bir ikinci yedek

dalağı fark etmesi ve el-Kucce'nin bu küçük dalağı kullanmaya başlayıp iyileşmesiyle bir mucize gerçekleşir. Bu sayede çocuk kahraman hayata tutunur ve İsrail karşıtı gösterilere katılmaya devam eder.

Umm Lilcemî' (أم للجمع) Hikâyesi: Râmallah şehrinde İsrail askerlerinin takibine takılan bir gencin askerler tarafından sorgulandığını gören bir kadın o sırada alışveriş yapmaktadır. Durumu fark eder etmez kendisini askerlerin önüne atıp “O benim oğlum ve bir şey yapmadı” deyip feryat figan ederek ağlamaya başlar. Bunun üzerine devriyeler genci serbest bırakır bırakmaz kadın elinden tutar ve yürümeye başlar. Devriye askerleri uzaklaşır uzaklaşmaz da “Sen kimin oğlusun evladım” diye sorar. Filistin direniş edebiyatında (el-Edebu'l-Filistîniyyi'l-mukâvim) önemli bir yere sahip olan kadının öneminin, gücünün ve fedakârlığının anlatıldığı bu hikâyede davası ve vatanı için gözünü kırpmadan kendini feda eden anne imajı işlenir. Bu imaj sadece hikâyelerle sınırlı kalmayıp Filistin edebiyatında roman türünde de yer alır. Bunun en bariz örneği Filistinli yazar Ğassan Kenefânî (غسان كنفاني)'ye ait Um Sa'ad (أم سعد) romanıdır; zira roman kahramanı Um Sa'ad, Filistin davası için iki oğlunu ve dahi kendi vücudiyetini feda etmeye hazır cefakâr ve vefakâr bir Orta Doğu annesidir (Doğançlı, 2023a, s. 285; Kenefânî, 1969, ss. 21-26).

Filistin Halk Hikâyelerinin Özellikleri

Halk edebiyatı (الأدب الشعبي) ya da halk kültürü (التراث الشعبي) olarak isimlendirilen edebî anlayışın araştırma alanı içerisine giren halk hikâyeleri, Filistin halkının sözlü kültürel mirası içerisinde yer alan öyküler olup belirli bir topluluğun önünde anlatılan ve genellikle hurafe diye isimlendirilen olağanüstülüklerden müteşekkil anonim ürünlerdir. Sözel olarak nakli gerçekleşen hikâyelerin Arap edebiyatındaki ilk örneği Ârî (الآري) ve Samî kültürünün birleşmesiyle oluşan *elf leyle ve leyle* (ألف ليلة وليلة) olup onu *el-Fir'avuniyye* (الفرعونية) olarak isimlendirilen Mısır'a ait hikâyeler silsilesi takip eder. Bu anlatım türünün Mısır, Şam ve civarında yayılmasına müteakip Batılı oryantalistlerin söz konusu hikâyeleri Arapçadan diğer dillere tercüme faaliyetleri baş gösterir ve on dördüncü yüzyılda ilk kez Arap hikâyeleri kayıt altına alınır. *Elf leyle ve leyle* örneğinden sonra karşılaşılan bir diğer hikâye koleksiyonu ise *Kelîle ve Dimne* (كليلة ودمنة) ile *Sindibâdu'l-hakîm* (سندباد الحكيم)'dir. Bu koleksiyonları münferit ve şahsi hikâyeler olan *İsâ bin De'eb* (عيسى بن داب), *eş-Şark bin el-Katâmî* (الشرق بن القطامي), *Hişâm bin el-Kelbî* (هشام بن الكلبي), *Haysem bin 'Adî* (الهيثم بن عدي) vb. takip eder ('Abdu'l-Hakîm, 2017, ss. 49-52).

Hikâyeler genellikle kalıp ifadeler ile başlıyor olup bu kalıp ifadeler arasında Türkçesi “Bir varmış bir yokmuş, bir zamanlar geçmişte” olan (كان يا ما كان، في قديم الزمان، وسالف العصر والأوان) kullanımı yaygındır. Anlatım tekniği olarak iç içe geçen olayların peş peşe verilmesi ve yer yer geçmişteki bir şahsın ya da olayın öykü akışının kesilerek anlatılması esasına dayanır. Bu çerçevede, Türkçesi “Aklıma gelmişken size anlatayım...” olan (... فاتني أن أحكي لكم...) cümlesi kullanılarak geçmişe yönelik hatırlatmalar yapılır. İç içe geçmiş hikâyelerle anlatım sürükleyici hâle getirilirken sonun geldiği dinleyicilere “Sona ip çeke çeke ulaşıldı” (وصل الحبل بالحبل) cümlesinin söylenmesi ile ifade edilir. Konunun sıkıcılıktan uzak tutulması için ise anlatım olabildiğince akıcı ve kısa tutulurken güldürü ögesi olabilecek pek çok unsur kullanılır. Anlatımın sonunda da “Dut dut...benim hikâyem bitti” (توتة توتة، خلصت الحدوتة) denilir ve ardından dinleyiciye “eğlenceli mi sıkıcı mı” (مليحة أو مفلوتة) sorusu sorularak hikâyenin iyi mi kötü mü olduğu sorgulanır (Mehbek, 2005, ss. 20-23). Bu anlatım teknikleri ile anlatıcı ve dinleyiciler arasındaki iletişim kuvvenlendirilir ve onların hikâyenin ruhuna dâhil olması sağlanır.

Hikâyelerdeki kıssalar başı ve sonu olan tam bir olaylar silsilesi olup iç içe geçmiş merak uyandıran düğümlerden ve kısa ayrıntılardan oluşur. Buna mukabil hikâyelerde zamanın uzun olduğunu belirtmek için Türkçeye “Eski zaman” olarak çevrilen (قديم الزمان) ya da “Önceki asır ve zaman” olarak çevrilen (وسالف العصر والأوان) kalıpları kullanılır. Aynı şekilde, mekân da geniş bir mekânı ihtiva eder ve bu sebeple Türkçeye “Allah'ın geniş ülkelerinden bir ülke” olarak çevrilen (بلد من بلاد الله الواسعة) kullanımı görülür. Konu ise döneme ve şartlarına göre değişip çeşitlilik arz eder ve hemen hemen her konu işlenir. Öte yandan, dinleyicinin hoşuna gidecek olan bir adalet anlayışı ile hikâye kişilerine hakları eşit oranda dağıtılır ve herkes hakkını alır. Bu çerçevede hikâyenin sonu

bazen ölüm ile nihayetlenir ve bu gibi durumlarda hikâye Türkçesi “Sebat içinde çiçeklerle (huzurla) yaşadılar. Kızları ve oğlanları oldu. Hatta ölüm onları bulana kadar. Halkların ayrımı. Sarayların genişinden kabirlerin darına nakil oldular (Hakkın rahmetine kavuştular). Her türlü eksiklikten münezze olan Allah” olan (وعاشوا في ثبات ونبات، وأنجبوا البنين والبنات، حتى أتاهم هادم اللذات، ومفرق) (الجماعات، فنقلهم من وسيع القصور، إلى ضيق القبور، فسبحان الحي الذي لا يموت (es-Savri, 2016, ss. 44-48).

Hikâye kişileri hikâyede bariz olarak bulunur ve sayı olarak azdır. Kişiler halk tarafından bilinen meşhur bir kişi ya da aile içinde ya da sosyal hayatta karşılaşılabilecek olan anne, baba, evlat, kayınvalide, torun, eş, vezir, tacir, kral vb. insanlardır. Seçilen bu kişiler de fiziksel ve psikolojik tasvirleri olmayan bireylerdir. Örneğin bir ya da iki kişinin etrafında gelişen hikâyede yardımcı kişiler yüzeysel boyutta sunulan zalim bir kral, adil bir hükümdar, zeki bir vezir, mağrur bir baba, sadık bir dosttur ve bu kişiler ayrıntısız figüranlardır. Buna mukabil hikâyelerde yer alan karakterler insan olmayan varlıklar arasından da seçilebilir ki; hayvan hikâyelerinde yer alan balık, yılan ve kuş gibi canlılar buna örnektir (Vedîcî, 2018, ss. 32-34). Hikâyelerde sihirli ya da esrarengiz bir olay neticesinde insandan hayvana değişen varlıklara da yer verilir. Kuşa ya da ata dönüşen sultanın oğlu, ceylana dönüşen erkek kardeş ve kediyeye dönüşen kız kardeş bu duruma örnek teşkil eder. İlaveten, insan dışı varlıklardan cin, şeytan, dev gibi varlıklar da masalın şahıs kadrosunda yer alabilir ve insanlara hizmet edebilir. Öte yandan hikâyelerin genelinde amaç eğlendirirken eğitmek olduğundan atasözleri, hikmetli ifadeler, öğütler ve türkülere de yer verilmektedir. İşlenen konu, hikâyenin uzunluğu ve yapısı bakımından sınıflandırılan ve isimlendirilen hikâyeler; dinî hikâyeler, cin ve şeytan masalları, sihir ve olağanüstü hikâyeler, sosyal eleştiri hikâyeleri, hayvan hikâyeleri, izzet ve itibar hikâyeleri, mizah ve şakalaşma hikâyeleri, uzun hikâyeler, kısa hikâyeler, çok kısa hikâyeler, tek bir kıssadan ya da iki kıssadan oluşan hikâyeler, iç içe hikâyeler, ayrı hikâyeler, çocuk hikâyeleri ve yetişkin hikâyeleri olmak üzere pek çok şekilde tasnif edilir (Mehbek, 2005, ss. 23-27; Micvel, 2015, ss. 28-32).

Hikâyede yer alan ana olay, fakirlerin ve ezilmişlerin haklarının verilmesi ve adaletin sağlanması olup olağanüstülükler ve mucizeler sayesinde hak yerini bulur. Bu sebeple hikâye basit bir üslup ve genel bir felsefe ile oluşturulur ve her kesimden insanın anlayabileceği açık, sade ve yalın bir mahallî (lehçe) anlatım tercih edilir (Bâdîs, 2013, s. 9). Hikâyelerde insan hayatında yer alan ve karşılaşılan çevre ve şahıslar olan deniz, ırmak, çarşı, tüccar, satıcı vb. yer alır. İnsani tecrübelerin benzer ya da aynı olması sebebiyle de hikâyeler bir bölgeden diğerine ya da bir ülkeden diğerine hızlı bir şekilde yayılır ve nakledilir. Genel-geçer kuralların tahkik edilmesine, herhangi bir halkın (çiftçilikle uğraşan Fellâhların) âdet, değer ve ahlakının nakline, özel bir bölge ya da yerden genel bir bölge ya da yerin ele alınmasına, genel tecrübelerin bahsine ve örnek şahsiyetlerin davranışlarına da yer verilir (el-Vâdi, 2013, s. 2015).

Yöntem

Araştırma Modeli/Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılmaktadır. Nitel araştırma yöntem çeşitlerinden biri olan doküman analizi yöntemi, araştırılması hedeflenen konu çerçevesinde mevcut bulunan yazılı ve sözlü eserlerin tamamının araştırılması, incelenmesi, tahlil edilmesi ve analiz edilmesi sürecini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 187).

Örneklem

Çalışmada Filistin Halk Hikâyeleri kapsamında beş ana gruba ayrılan toplamda on dört hikâye Arapçadan Türkçeye tercüme edilerek incelenmektedir. Söz konusu hikâyeler, *Omar 'Abdu'r-Rahman es-Sârisî* ve *İbrâhîm Ya'kûb el-Hâdi* tarafından kaleme alınan *el-Hikâyatu's-Şa'biyyetu min Filistîn ve'l-Urdun* adlı kitaptan temin edilmektedir. Tercüme edilen on dört hikâye üzerinden Filistin halk hikâyelerinin özellikleri, çeşitleri, dili, üslubu ve kişileri sınıflandırılmaktadır. Bu beş ana grup

sırasıyla sosyal konulu hikâyeler (حكايات الواقع الاجتماعي), gerçek dışı masallar (الحكايات الخرافية), hayvan hikâyeleri (حكايات الحيوان), eğlenceli hikâyeler (الحكايات المرحلة) ve özdeyiş hikâyeleridir (حكايات الأمثال). Makalede incelenen sosyal konulu hikâyeler içerisinde Vâlî'l-medîne (والي الكدينة), Miftâhu'l-bustân (مفتاح البستان), er-Riyâşî (الرياشي), Zevcân (زوجان) ve Hamde ve Muhammed (حمدة ومحمد) hikâyeleri yer almaktadır. Gerçek dışı hikâyeler arasında ise Misle kursi'l-cubneti (مثل قرص الجينة), Hamde ve Hamîde (حمدة وحميدة), es-Sit bidevr (الست بدور) ve Gîlâne bint Gilân (غلانة بنت غيلان) hikâyeleri incelenmektedir. Hayvan hikâyeleri arasından 'Arneces ve Berneces (عرنجس وبرنجس) ve el-Burğûs (البرغوث), eğlenceli hikâyeler arasından Levlâ Cerâdetu mâ vaka'a 'Asfûr (لولا جرادة ما وقع عصفور) ve özdeyiş hikâyeleri arasından da el-Kırkîse (القرقسة) ve Selâsetun sakatna (ثلاثة سقطن) hikâyeleri araştırılmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları arasında Arapça, İngilizce ve Türkçe çevrim içi arşivler, gazeteler, akademik dergiler, kitaplar ve tezler bulunmaktadır. Söz konusu birincil ve ikincil kaynaklar nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi çerçevesinde okunup tahlil edilerek makalenin araştırma ve yazım süreci gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Doküman incelemesi yoluyla verilere ulaşılmakta olup Filistin halk hikâyeleri çerçevesinde seçilen on dört hikâyenin Arapçadan Türkçeye tercümesi yapılarak söz konusu hikâyelerin özellikleri, çeşitleri, dili, üslubu ve kişileri tahlil edilmektedir. Bu sayede Filistin halkına ait halk hikâyelerinin karakteristik özellikleri belirlenmiş ve çeşitleri katagorize edilmiştir.

Araştırma Etiği

Bu makale, insan ya da hayvanlarla ilgili etik onayı gerekli kılacak bir çalışma değildir.

Bulgular

Arap halk edebiyatındaki ilk örnekleri Cahiliye döneminden itibaren görülmeye başlanan halk hikâyelerinde amaç Araplara ait kültürel mirasın naklidir. İslami dönem ile birlikte yeni fethedilen yerlerin, fetihleri gerçekleştiren kişilerin cengâverliklerinin ve savaş senaryolarının dile getirildiği bir tür hâlini alır. Dahası, İslam inancı çerçevesinde Kur'an-ı Kerim'de yer alan peygamberler ve salihlerin hayatının anlatıldığı ayetler çerçevesinde dile getirilen hadisîşerifler ve bunlar etrafında teşekkül eden kıssalarla halk hikâyeleri dinî bir vaazın yapılabildiği bir tür olur. Esrarlı olaylar hakkında bilgiler veren, tarihî efsanelere işaret eden ve büyüklerin küçüklere hayat hakkında nasihatlerini içeren bir tür olarak da gelişimine devam eder. Filistin halk hikâyeleri de bu gelenekten beslenen kıssalar olup Filistin tarihini, kültürünü, sosyolojisini, dilini (lehçesini), Filistin halkının duygual ve ruhsal renklerini kadın ve erkek anlatıcılar aracılığı ile gerçeklik ve gerçek dışılık (fantastik evren) perspektifinden sözlü olarak sunarak aktarır (Sirhan, 2014, ss. 48-49; Muhawi ve Kanaana, 1989, ss. 17-23).

Filistin hikâyelerinde Filistin lehçesinin karakteristik özellikleri görülmekte olup bu lehçe kendi içerisinde: medenî (اللهجة المدنية), fellâhi (اللهجة الفلاحية) ve bedevî (اللهجة البدوية) olmak üzere üç ana gruba ayrılır. Pek çok Filistinli medenî ve fellâhî 1948 yılında İsrail devletinin Filistin topraklarını ele geçirmesi ile Ürdün'e göç etmek zorunda kaldığından Filistin lehçesi Ürdün'ün başkenti Amman'da konuşulan lehçeden de etkilenmiştir (Sirhan, 2014, s.9). Sirhan'ın ifade ettiği üzere bu lehçenin en karakteristik özelliklerinden biri (ق) sesinin bedevî ve fellâhî Filistinlilerce (g) sesi ile telaffuz edilirken medenî Filistinlilerce düşürülmesidir. Örneğin (قال) fiilî bedevî ve fellâhlarca (gâl) şeklinde telaffuz edilirken medenilerce (âl) şeklinde telaffuz edilir. Bu lehçenin diğer karakteristik özellikleri arasında fellâhların (كيف حالك) cümlesindeki (ك) sesini (ç) sesi şeklinde telaffuz etmesi ya da (قلم) kelimesinde yer alan (ق) sesini (ك) şeklinde telaffuz etmesi de yer alır. Medenî Filistinlilerin en bariz dil özellikleri arasında ise (كثير) kelimesinde yer alan (ث) sesini (ت) şeklinde telaffuz etmesi, (د) sesinin (د) ya da (ز) şeklinde telaffuz edilmesi ve (ض) sesinin (ظ) şeklinde telaffuz edilmesi yer almaktadır.

Bu yönleri ile de Filistin lehçesi Ürdün lehçesi ile büyük bir benzerliğe sahiptir (Sirhan, 2014, ss. 82-90; Doğancı, 2023b, ss. 308-312).

Filistin halk hikâyeleri içerisinde sayfa sayısı bakımından kısaltılmış bir form olan kısa hikâyeler de mevcuttur. *el-Kıssa* ya da *el-Kıssatu'l-kasira* (القصة القصيرة) olarak da adlandırılan bu türün ilk örnekleri yirminci yüzyılın ilk onluk diliminde *Halil Beydes* (خليل بيدس) ve *Muhammed Subhî Ebû Ganîme* (محمد صبحي أبو غنيمه) tarafından verilir. Batılı tarzdaki hikâye anlatma geleneğinin kadim Arap halk anlatımlarıyla buluşmasının bir tezahürü olan bu örneklerde Filistin hikâyeciliği konu ve yapı bakımından Batılı formun getirmiş olduğu açık, sade ve yalın anlatım tekniğinden etkilenerek anlatımdaki müphemlik ortadan kaldırılır. Bu çerçevede yazılan kısa hikâyeler *el-Ufku'l-cedid* (الأفق الجديد) adlı dergide 1966 yılında ilk kez okuyucu karşısına çıkar ve etkileri sadece Filistin ve Ürdün ile sınırlı olmakla kalmaz aynı zamanda Mısır ve Suriye'ye kadar uzanır. Kısa hikâye türünde eserler veren yazarlar arasında *Mahmûd Seyfed'd-dîn el-Îrânî* (محمود سيف الدين الإيراني), *Necâtî Sıdkî* (نجاتي), *Amîn Fâris Melhus* (أمين فارس), *Ârif el-'Azûnî* (عارف العزوني), *Îsâ en-Nâ'ûrî* (عيسى الناعوري), *Emîn Fâris Melhus* (أمين فارس), *Mahmûd Şakîr* (محمود شقير), *Mâcid 'Ebû Şerâr* (ماجد أبو شرار), *Fahrî Ka'vâr* (فخري قعوار), *Nemr Sirhân* (نمر سرحان) vb. yer alır ('Ubeydullah, 2001, ss. 9-11).

Çalışmanın bu kısmında Filistin halk hikâyeleri beş ana gruba ayrılarak sosyal konulu hikâyeler, gerçek dışı hikâyeler, hayvan hikâyeleri, eğlenceli hikâyeler ve özdeyiş hikâyeleri şeklinde tasnif edilmiştir. Arapça aslından Türkçeye özet olarak çevrilen toplamda on dört hikâye mevcut olup bu hikâyeler *Omar 'Abdu'r-Rahman es-Sârîsî ve 'İbrâhîm Ya'kûb el-Hâdi* tarafından kaleme alınan *Hikâyatu'ş-Şa'biyyetu min Filistîn ve'l-Urdun* adlı eserden ve bu eserin içerisinde yer alan kırk yedi hikâyeden seçilerek temin edilmektedir. Çalışmada bahsi geçen çeviriler motamot çeviriler olmayıp mana bakımından yapılan çevirilerdir. Söz konusu on dört hikâyenin harfiyen çevirisinin yapılması makalenin sayfa ve kelime sınırlamasını aşacağından hikâyelerin özetlerine yer verilmektedir. Söz konusu hikâyeler ve tasnifleri sırası ile şu şekildedir:

Sosyal Konulu Hikâyeler

Aynı zaman ve mekânda yaşayan coğrafi birlikteliğe sahip Filistinlilerin sosyal hayatlarında karşılıklarına çıkacak hemen hemen her konuyu barındıran ve din, iktisat, siyaset, eşitlik, adalet, âdet vb. konularda kavmî birliktelikleri ve müşterekleri önemseyen hikâyelerdir. Kültürel, sosyal ve dinî değerlerin taşıyıcısı niteliğinde olan bu hikâyelerde amaç insanların yanlışlarını gösterirken eğlendirmektir. Ortak değerler arasında yer alan âdetlerin, uygulamaların ve törenlerin bireyler tarafından topyekûn bilinmesi ve uygulanmasını da hedef alır. Bu çerçevede yazılan kadın konulu 146, evlilik ve aile konulu 159, iş ve rızık darlığı konulu 185 ve sosyal eleştiri konulu 197 Filistin hikâyesi bulunmaktadır. Halk ruhunu canlandırarak kolektif bilinci oluşturan bu hikâyeler sosyal şuurdaki birliği esas almaktadır (es-Sârîsî, 2010, ss. 73-74). Filistin sosyal konulu hikâyeler arasında *Vâlî'l-medîne* (والي المدينة), *Miftâhu'l-bustân* (مفتاح البستان), *er-Riyâşî* (الرياضي), *Zevcân* (زوجان) ve *Hamde ve Muhammed* (حمدة ومحمد) yer almaktadır. Bu hikâyelerin özet çevirileri ise şu şekildedir (es-Sârîsî ve el-Hâdi, 1992, s. 21):

Vâlî'l-medîne (والي المدينة)

“Şehrin valisi” başlığını taşıyan bu hikâyede vali bir gün kendi kendisine şöyle der: “O bana nasıl vurur? Ve ben şehrin valisiyim”. Bu sözünü bitirir bitirmez de atına atlayıp Mısır'a doğru yola koyulur. Bir kadını kahvehanede gürültü patırtı yapar vaziyette bulur ve yanına oturur. Altın dolu kesesini çıkarıp ona yedi lira verir ve atına handa bakmasını ve onun ihtiyacı olan arpa, saman ve diğer şeyleri sağlamasını ister. Günler günleri kovalar ve bir gün adamın biri kahvehanede kimseyi umursamadan karısını boşar. Orada bulunanlara “Bu kahvehanede oturan adamlardan daha iyisi yoktur, çünkü sizler akıllı ve iyi insanlarsınız” der. Bu sözün akabinde orada bulunanlardan birisinden boşadığı karısı ile bir gün evli kalarak hülle (İslam dininde hülle boşanma şartıyla yapılan bir evlilik olduğundan kabul edilmemektedir) yapmasını ister. Orada oturanlardan bir yaşlı adam hülle olmayı kabul eder, ama kadınla geçirdiği gecenin sabahında onu ilk eşine göndermeye razı olmaz ve kadına “Sen benimsin, ben seninim ve ilk eşine dönmene razı değilim” der. Kadınla anlaşarak bu durumu ilk

eşe bildirirler. Bunun üzerine ilk eş işleri planladığı gibi gitmeyince boşadığı karısının ve yaşlı adamın düğününe gitmek zorunda kalır. Adamı dolandırıcılıkla ve kendisini kandırmakla suçlayıp tokat atar. Tokat attığı adam şehrin valisinden başka biri değildir ve vali ülkesine döner dönmez ona tokat atan adamın elinin kesilmesinin emrini verir. Akabinde askerler iki bin lira karşılığında adamın elini omuz hizasından kesip valiye götürürler (ss. 22-25).

Miftâhu'l-bustân (مفتاح البستان)

“Bahçenin anahtarı” başlığını taşıyan bu hikâyede üç kız kardeş yün dokuyarak ve bunu şehre götürüp satarak para kazanmaktadır. Bir gün ortanca kardeş yünü çarşıya götürüp satar ve askılık (yün eğirmek için kullanılan kasnak) alıp dönerken bir köpek askılığı alıp kaçar. Bunun üzerine bağırp çağırıp ağlamaya başlayan kızı bir adam görür ve yanına gelerek ne olduğunu sorar. Kızı yanına alıp giydirip kuşattığı esnada sultanın ahraz oğlu gelir ve kızın yanına tek kelime etmeden oturur. Sultanın karısı kız ile oğlunu yan yana görünce kıza “Ne yaptın” diye sorar. Kız da “Hiçbir şey” olarak yanıtlanır. Sultanın karısı “Niçin” diye tekrar sorunca kız da “Çünkü benle konuşmadı” der. Bunun üzerine kadın “Öyleyse sen git, ona uygun bir eş olamazsın” der. Kız da diğer kardeşlerinin yanına dönerek o gece kendisine neler olduğunu anlatır. Bu durum en büyük kız kardeşin başına da gelir. Sıra en küçük kız kardeşe geldiğinde ablaları nasıl davrandıysa o da öyle davranır ve giyinip kuşanır. Ama sultanın oğlu içeri girdiğinde ona su ikram eder, onu yıkar, lamba tutar ve aralarında hiçbir şey olmaz. Sabah kayınvalidesi geldiğinde kıza “Gece ne oldu kızım” diye sorar. Kız da “Bırakmadı ki uyuyalım” şeklinde cevaplar ve kayınvalidesinin gözüne girer ve oğluna uygun bir eş olduğuna kanaat eder. Bir gün oğlanın annesi kıza, oğlundan bahçenin anahtarını istemesini söyler. Akşam olduğunda kız oğlana yemeğini sunar, sıcak su hazırlar ve oğlan oturup yemeğini yer. O esnada kız “Konuş ey lamba konuş” diyerek ağlamaya başlar. Bunun üzerine oğlan kıza neler olduğunu sorar ve kız “Bugün amcanın kızları geldi ve bana eğer o seni sevseydi bahçenin anahtarını vermeye razı olurdu dediler” der. Oğlan anahtarın ceketinin cebinde olduğunu söyler ve kız kalkıp alır. Ertesi gün yedi yıl boyunca kilitli olan bahçeyi açtıklarında bahçenin içindeki merdivenlerin dibinde köle bir cariye ve çocuklarını bulurlar. Kız, o cariyenin sultanın oğlunun sevgilisi olduğunu anlayıp sarayı terk etmek istediye de oğlan kızın peşini bırakmaz ve yedi yıllık suskunluğunu bozup yedi gün yedi gecelik bir düğünle muratlarına kavuşurlar (ss. 26-28).

er-Riyâşi (الرياشي)

“er-Riyâşi (kabilesi)” başlığını taşıyan bu hikâye çok eski zamanlarda yaşayan evli bir adam ve onun evlenmiş barklanmış yedi oğlu hakkındadır. Bir gün bu yedi evlat başka bir kabile ile kendi kabilelerinin savaşa gireceği haberini alırlar. Hemen at ve silah hazırlıkları yapmaya başlayıp savaşa katılmak için yola revan olurlar. Yolu yarılacaklarında dinlenmek için mola verirler ve en küçükleri abilerine “Yolumuz uzun, çetin ve zorlu, ne dersiniz yolu tamamlamadan geri dönelim ve savaşa katılmayalım ” der. Bunun üzerine kardeşler yolu tamamlamadan ve savaşa katılmadan evlerine geri dönerler. Döner dönmez çadıra hanımlarının yanına dönüp uyumaya başlarlar. Bu esnada evlatlarının hanımlarını ve çadırı kolaçan etmek isteyen baba gelinlerinin yanında yatan kişileri fark eder. Evlatlarının savaşta olduğunu düşündüğünden uyuyan yabancılardan topluca intikam almaya ve onları öldürmeye karar verir. Bu sebeple çadıra elindeki kılıçla dalıp bütün evlatlarının kafalarını kopartırken ilk gelini uykudan uyanır ve kocasının başının kesilmiş olduğunu görür. Ardından bağırmaya başlar ve uykudaki bütün eltilerini uyandırır ve her biri yanındaki eşinin başının kesik olduğunu görür. Baba, karısının yanına döndüğü ne olduğu sorulduğunda “Gelinlerimizin yanında yatan yedi yabancıyı öldürdüm” der. Karısı onların yabancı olmadığını ve evlatları olduğunu bildirdiğinde de adam “Bu beldede bu acıyla daha fazla yaşayamam” deyip hiç kimsenin bilmediği uzak bir diyara gider. Aradan on beş yıl geçer ve bir ekim zamanı yolu ülkesine denk düşer. Yarı çıplak ve perişan bir hâlde iken ona bir aile evini açar ve yardım eder. Aileden “er-rebâbe” adı verilen çalgı aletini ister ve şarkı söylemeye başlar. Söylediği şarkıdan evin sahibesi adamın kocası olduğunu fark eder ve etraftaki kişilerin de torunları ve gelinleri olduğunu ona bildirir. Bundan sonra da huzur ve mutluluk içinde beraber yaşarlar (ss. 29-32).

Zevcân (زوجان)

“Karıkoca” başlığını taşıyan bu hikâye uzun yıllar boyunca çocuk sahibi olamayan bir çiftle ilgilidir. Maddi sıkıntı içerisinde olmayan ve koyun sürüsüne sahip bu çiftin ne kız ne de erkek evladı vardır. Bir gün kendilerine garip bir misafir gelir ve üç gün boyunca onlarda kalır. Bu süre zarfında evde çocuğun olmadığını fark eden misafir, kocaya “Niçin evladın yok” diye sorduğunda “Hanımım kısır ve bu da benim hayattaki nasibibim” der. Misafir, adama “İstemez misin bir ya da iki oğlun olsun” dediğinde koca, misafire “Eğer bu olursa dile benden ne dilerse” şeklinde karşılık verir. Misafir, kocadan hiçbir şey istemez ve ona hem kendisinin hem de karısının yemesi için bir şey bırakır ve oradan ayrılır. Aradan kısa bir süre sonra kadında hamilelik belirtileri başlar ve çift sevinçle doğumu beklemeye başlar. Kadın doğumda ikiz erkek bebek dünyaya getirir ve ilkine Hasan ikincisine Hüseyin adı verilir. Aradan yıllar geçer ve gençler delikanlı olur ve bir gün bu garip ziyaretçi, çiftin kapısına bir kez daha gelerek “Evlatlarından birini istiyorum” der. Koca, bu garip isteğe şiddetle karşı çıkar ve istediği malı mülkü verebileceğini ama evlatlarından birini asla vermeyeceğini söylese de garip ziyaretçi gençlerden birini kimsenin bilmediği diyarlara zorla kaçıtır. Bu esnada genç, kendisini kaçıranın bir cin olduğunu keşfeder ve o kendisini öldürmeden önce onu öldürmeyi başarır. Ama nereye gideceğini bilemeyen genç ilerlerken bir saray ve içinde yaşayan iki genç kız görür ve zamanla onlarla yaşayıp abilik yapmaya başlar. Bir gün genç, sarayın yakınındaki ormana gider ve orada tekrar bir cin görür ve öldürdüğü cin ile bu cinin kardeş olduğunu keşfeder. Cin, gençten onunla satranç oynamasını ister. İlk oyunu genç kazanır ama ikincisini cin kazanır ve genci saçlarından güneşe bağlı bir vaziyette çöle hapseder. Bu sırada gencin ikiz kardeşi Hasan, Hüseyin’i rüyasında yardım ister bir vaziyette görür ve sabah olur olmaz bunu ailesine haber verir. Ardından kardeşini bulmak için uzun bir yolculuğa çıkar ve kızların yaşadıkları sarayı bulur. Kızlar Hüseyin zannederek gençle konuşurlar ama Hasan onun ikizi olduğunu kızlara izah eder ve onların yardımı ile ormana ulaşıp cinle karşılaşır. Cinden kardeşini bırakmasını istese de cin ona kendisiyle satranç oynaması ve kazanması karşılığında her ikisini de salıvereceğini söyler. Hasan satrançta cini yener ve saçlarından yakalayıp bağlar ve kardeşini kurtarır. İki kardeş saraya kızların yanına döner ve Hüseyin’in tedavisi yapılır. Gençler dinlenip iyileştikten sonra da kızlar kendilerini de yanlarında memleketlerine götürmelerini ve Allah’ın emriyle evlenmelerini söyler. Hikâyenin sonunda da Hasan ve Hüseyin eşleriyle beraber memleketlerine dönerler ve mutlu bir hayat sürerler (ss. 33-36).

Hamde ve Muhammed (حمدة ومحمد)

Hicaz bölgesinin melikinin Muhammed adında tek bir oğlu vardır. Muhammed bir gün kısırağıyla avlanmaya çıktığında kısır korkup hızlandığından çok uzak bir beldeye ulaşır. Orada kendisine yabancı Araplarla kalır ve üç gün boyunca ona izzet ve ikram edilip hiçbir şey sorulmaz. Kabilenin şeyhi ve mensupları savaşa katılmak için yurtlarını terk ettiğinde kabile lideri kızına Muhammed’i emanet eder ve ona izzet ve ikramda bir kusur göstermemesini tembihler. Kız oğlanın bulunduğu çadıra girdiğinde Muhammed’i uyur bir vaziyette bulur ve onun yakışıklılığından etkilenerek ilk görüşte âşık olur. Muhammed ülkesine döndüğünde durumu abasına anlatır. Hamde adında bir kıza kendisinin de âşık olduğunu bildirir ve babası kızını ailesinden isteyerek oğluyla evlendirir. Günlerden bir gün Hamde çadırda saçını tararken Muhammed’in amcasının oğlu onu görür ve ilk görüşte âşık olur. Amcasının oğlu Muhammed’in yanına gelerek Hamde’ye âşık olduğunu ya onun ya da kendisinin ölmesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine ikisi kavgaya tutuşur ve Muhammed amcasının oğlunu öldürür. Oğlunun ölüm haberini alan amcası ise Muhammed’i ülkesinden Mısır’a Beşr kabilesine sürgün eder. Beşr kabilesi lideri de Hamde’nin kocasının başında olmadığını bildiğinden onu kendisine eş olarak ister. Ama Muhammed, Hamde ve kabile liderini düğün gününün sabahında çadırlarında basar ve liderin başını kesip karısını ondan kurtarır (ss. 37-39).

Gerçek Dışı Hikâyeler

Hayal ve rüya âlemlerinde yaşayan hayvanların, cinlerin ve yaratıkların kendilerine has âlemleri ve kanunları hakkında bilgiler içeren sınırlı zaman, mekân ve kişiler kadrosuna sahip hikâyelerdir. Hikâyelerdeki olay örgüsü olağanüstülükler ve soyutluklar üzerine kurulu olduğundan rüyalardan, gaipen haber almadan ve acayipliklerden faydalanılır. Örneğin herhangi bir sihir

sebebiyle balık, güzel bir kız hâline dönüşür ve kralın biri bu kızın sihrin tesirinden kurtarıp sihirbazı öldürür ki hikâyeye dinleyiciler tarafından cezbedici hâle gelebilsin. Öte yandan bu hikâyelerde insan aklının sınırları zorlanarak onları eğlendirme amacı da güdülür ve bu sebeple her hikâyenin kendine has bir kelime hazinesi vardır (el-Binâ', 2014, ss. 65-67). Filistin'in gerçek dışı hikâyeleri arasında Misle kursi'l-cubneti (مثل قرص الجبنة), Hamde ve Hamîde (حمدة وحميدة), es-Sit bidevr (الست بدور) ve Ğilâne bint Ğilân (غلانة بنت غيلان) yer almaktadır (es-Sârîsî ve el-Hâdi, 1992, s. 72). Bu hikâyelerin özet çevirileri şu şekildedir:

Misle kursi'l-cubneti (مثل قرص الجبنة)

“Peynir tekeri gibi” başlıklı bu hikâyeye pınar başında peynir yapan ve kız çocuğu olmayan bir kadının “Eğer kızım olursa ve o kız da peynir gibi bembeyaz olursa ona peynircik (جبينة) adını koyacağım” demesiyle başlar. Yıllar içinde kız büyür ve arkadaşları onunla dışarda oynamak için izin almaya annesine gelir. Annesi bu izni “Cubeyne”nin babasına gidip istemelerini söyler. Baba da amcaya yönlendirir. Amca ise dedeye, dede ise dayıya, dayı ise küçük kardeşe, küçük kardeş de büyük kardeşe yönlendirir. En sonunda Cubeyne için kız arkadaşlarıyla dışarda oynama izni büyük kardeşten alınır. Yedi kız hep beraber sedir ağacının olduğu yere gider ve kızlar Cubeyne'den ağaca tırmanıp meyvesini toplamalarını ister. Bunun üzerine Cubeyne ağaca tırmanır ve topladığı meyveleri aşağıya atmaya başlar. Kızlar düşen meyveleri torbalarına doldururken Cubeyne'nin torbasına da en alta taş en üste de meyve gelecek şekilde yerleştirirler. Dönüş yolunda torbasında çakıl ve yaprak olduğunu ve çok az meyve olduğunu gören Cubeyne ağlamaya başlar ve kızlara “Dönelim de bana yemiş toplayalım” der. Kızlar bunu reddedince de tek başına sedir ağacının olduğu yere gider ve torbasını doldurur. Dönüş yolunun yarısında yaya olarak giden Allah'ın bir kadın kuluna rastlar ve ona atına binmesini teklif eder. At üstünde beraber yolculuk yaparken kadın Cubeyne'yi attan indirip onun yerine geçmek ister ama at kızın çığlıklarından ürüp her ikisinin de ellerinden kaçır. Yolun ortasında yaya olarak kalan bu iki kişi bir pınar başına giderler ve Cubeyne annesinin ona verdiği boncuğu suya düşürür. O esnada bir maden ve girişi görünür. Ona yönelip yürümeye devam ederler ve sultanın sarayına kadar ilerlerler. Kadın bu yeni yerde kızın adını değiştirir ve ona “Ahşebûn (أخشبون)” adını verir. Burada yaşamaya başlayan kız, sultanın kaz sürülerini güder ve her seferinde bir kazın başını kırıp saraya geri döner. Günlerden bir gün sultan, kızın kazları güderken ailesine duyduğu özlemi dile getirdiği mâniyi söylediğini duyar. Onu ve yanındaki kadını huzuruna çağırır ve üstlerini başlarını temizletir. Yıkanan kızın güzelliğine âşık olup hemen evlenir ve kadının kızı ettiklerini öğrenir öğrenmez de onu yaktırır (ss. 73-79).

Hamde ve Hamîde (حمدة وحميدة)

Günlerden bir gün Hamde adında bir cin, kasabada yaşayan Hamîde adında bir kıza âşık olur ve annesine her gece seslenerek kızıyla nişanlanmak istediğini bildirir. Bunun üzerine kasabanın kızları bir araya gelerek cinin hayvan kemikleri, insan bağırsakları ve elleri ile dolu olan evine Hamîde'yi onunla nişanlamak için giderler. Cin onlara süt, bit ve saçların karışımından hazırlanmış bir yemek ikram eder ve içlerinden sadece Hamîde bunu yer. Dönüş yolunda karnındaki bitler hareket etmeye başlayınca Hamîde yavaşlar ve hareket edemez. Hamîde hariç her kızın yeme niyetiyle onları takip eden cinin elinden bütün kızlar kurtulur; ama Hamîde yediği yemek neticesiyle ağırlaştığından kaçamaz ve cin tarafından yenilir. Ailesi de kızlarının ebleh olduklarını bildiğinden onlara aldırış etmez (ss. 80-81).

es-Sit bidevr (الست بدور)

“Eğreti kız” başlığını taşıyan bu hikâyeye bir sultanın kız ve erkek ikiz çocuklarının olması ile başlar. Sultanın ve halkının ortak kararı ile bu bebekler bir sandığa konulup suya bırakılır. O esnada balık avlayan bir avcının ağına sandık takılır. Balıkçı sandığı sudan çıkarır ve evine varır varmaz açtığı anda içindeki bebekleri görür. Çocukları evladı gibi yetiştirir ve yaşlandığında da oğluna ölmesi hâlinde lazım gelen bütün hazırlıkları yapmasını tembih eder ve bunun için ona üç güzel at bırakıp gözlerini yumar. Babasını defneden genç aynı zamanda çok güzel bir saray da yapmıştır. Saraydaki tek eksiğin fil boynuzu olduğunun kız kardeşine söylendiğini duyan Muhammed hemen onu bulur ve

saraya yerleştirir. Ardından sarayda eksik olan şeyin sadece oynayan bir ağaç olduğu insanlar tarafından söylenir ve bu imkânsızlığın da sadece Azrail aleyhisselam tarafından yapılabileceği iddia edilir. Bunun yerine gencin “Eğreti kızı” bulması ve onunla evlenmesi gerektiği konuşulur. Genç bu konuşulanları duyar duymaz saraydaki tek eksiği tamamlamak için yola koyulur ve günlerce kızı arar ve ona seslenir. Hiçbirinde seslenmesine yanıt vermez ve Muhammed’in ölmüş babasının gaipten oğlu için yardım sesi duyulur. “Cevap ver, çalışkan Muhammed’e cevap ver” diyen ölmüş babanın sesini duyan kız kendisini arayan Muhammed’e cevap verir ve Muhammed onu alıp ülkesine döner ve evlenip mutlu mesut yaşar (ss. 82-83).

Gilâne bint gîlân (غلاة بنت غيلان)

“Cinlerin kızı cin” başlığını taşıyan bu hikâye sultanın oğlunun karısının on yıl boyunca çocuğunun olmaması bilgisi ile başlar. Şehzade bir evladının olmasını çok istediğinden “Çocuğum olursa halkıma bal akıtan bir çeşme yapacağım” der. Allahutaala onun bu duasına icabet eder ve bir süre sonra şehzadenin bir oğlu olur ve o da vaat ettiği gibi bal çeşmesi yaptırır. Çeşmenin başında bir yaşlının kırık dökük bir kaba bal doldurup başının üstünde taşırken tasın düşmesine şahit olan şehzade ona “Bu kaptan başka bir kap bulamadın mı balı koyacak” der. Şehzadenin mağrur sözlerinden incinen yaşlı “Eğer sen cinlerin kızı cini yanında getirseydin böyle mağrur olmazdın” der. Bunun üzerine şehzade bir cin ile evlenmeye and içer ve sefer için gerekli hazırlıkları yapar. Yolculuğu sırasında aç karınca ordusuna rastlayınca taşıdığı buğday ve arpayı onlara verir. Karıncaların kralı bu yiyecekleri doyana kadar yer ve bunların nereden geldiğini sorduğunda “Yoldan geçen biri verdi” cevabını alır. Bunun üzerine karıncaların kralı şehzadeyi çağırıp ona teşekkür hediyesi olarak bir tüy hediye edip “Ne zaman yardıma ihtiyacın olursa bu tüyü yak, ben ve halkım sana hizmet için orada olacağız” der. Şehzade tekrar yola koyulur ve bir haftalık yoldan sonra upuzun saçları yüzünden gözleri ve başı kapanan tırnakları da uzun bir cin görür. Hemen onun saçlarını keser ve cin ona “Buraya niçin geldiğini biliyorum, git ve büyük kardeşimi bul ve bana yaptığını ona da yap ki o sana yardım etsin” der. Büyük kardeşin yanına gelir ve onun da uzun saçını ve tırnağını keser ve o da şehzadeye yardım için bir nasihatte bulunur. “Eğer kız kardeşim cini, şeker öğütürken görürsen şekerden biraz al ve onun sütünü em; ama eğer onu biber öğütürken gözlerinde yaş akar bir hâlde görürsen yaklaşma” der. Kız kardeş cini, şeker öğütür vaziyette bulan şehzade hemen denildiği gibi yapar ve cinin sütünü emer ve onun evladı olur. Böylelikle ne cinin kendisi ne de evlatları şehzadeye dokunamaz. Aralarındaki süt hukuku sebebiyle şehzadeye yardımcı olmak isteyen cin kardeşler onu gitmek istediği cin sarayına götürürler. Yolculuk esnasında şehzade bir aslana yardım eder ve o da karşılığında ona bir tüyünü verir ve ihtiyaç anında bu tüyü yakmasını söyler. Şehzade cin sarayına ulaşır ve evlenmek istediği cinle karşılaşır. Şehzadeyi bir imtihana sokmak isteyen cin ona buğday, arpa ve burçak dolu bir torba verip karanlık bir yere kapatarak bunları ayırmasını ister. Bu iş için karıncadan aldığı tüyü kullanan şehzade onu yakar ve karıncalar yardıma gelir ve torbadaki tahılları ayrı ayrı koyarlar. Ertesi gün cin ona kara bir kazan verip temizlemesini ister ve şehzade aslanın tüyünü yakarak ondan yardım alır ve cinin dileğini yerine getirir. Hikâyenin sonunda cin şehzadeyi kocası olarak kabul eder ve şehzade de cini ülkesine götürüp halkına gösterir (ss. 84-90).

Hayvan Hikâyeleri

Tüm hayvanların hikâyenin şahıs kadrosuna dâhil edildiği ve kişileştirilerek insansı özellikler kazandırıldığı hikâyeler olup (كان ما كان) üslubuyla başlar ve sırlı, gizemli ve acayipliklerle dolu olaylara işaret eder. Efsanevi bir zamanda olayların cereyan etmesi sebebiyle bir varmış bir yokmuş üslûbu olan (كان يا ما مكان) kullanılır. Hikâyelerde çoğunlukla deve, eşek ve aslan gibi hayvanlar yer edinir ve onlara insanların karakteristik özellikleri olan ketum, sabırlı, bilge vb. özellikler yüklenir. Bu yönüyle de bu hikâyeler toplumun ve ferdin simgesel temsilcileridir (Eşhebûn, 2014, ss. 48-52). Filistin hayvan hikâyeleri arasında ‘Arneces ve Berneces (عرنجس و برنجس), el-Burğûs (البرغوٹ), Şerru’l-‘asâfir (شر العصافير) ve Ğinâ’u va raks (غناء ورقص) bulunmaktadır (es-Sârîsî ve el-Hâdi, 1992, s.196). Bu hikâyelerden ilk ikisinin özet çevirileri şu şekildedir:

‘Arneces ve Berneces (عرنجس وبرنجس)

Dişi bir koyunun ‘Arneces adında bir erkek yavrusu ve Berneces adında da bir dişi yavrusu vardır. Her gün bu yavrularını beslemek için otlanan ve sütlenen anne koyun, şarkılar eşliğinde bunları yavrularına ulaştırır. Annenin tekrar ettiği “Ey ‘Arneces ey Berneces, kapıları açın ve geri çekilin, boynuzlarımda ot, göğüslerimde süt var” (في كريناتي عشيب ***) (في بيزاتي حليب) şarkısını bir gün bir dişi cin iştirir ve onun kılığında girerek yavruların yanına gelir ve ahırın kapısını açmalarını ister. ‘Arneces onun annesi olmadığını anlar ve bunu Berneces’e söylese de cin kapının altından ahıra girer ve kavanozun içindeki balı alıp yavruları yer. Anne koyun ahıra döndüğünde yavrularını bulamaz ve durumu anlar ve soluğu cinin yanında alıp onu meydana düelloya çağırır. Ardından anne koyun hemen demircinin yanına gider ve kendisine demirden bir boynuz, cine ise kilden bir boynuz yapmasını söyler. Demirci söylenileni yapar ve cin ile anne koyuna yaptığı boynuzları yerleştirir ve her ikisi kavgaya tutuşur. Anne koyun demirden boynuzu ile cinin karnını yarar ve yavruları ‘Arneces ve Berneces’i kurtarır (s. 197-198).

el-Burgûs (البرغوث)

“Pire” adlı bu hikâye bir gün pirenin hamur yoğurduğu sırada bitin yanına gelmesi ile başlar. Pireye yardım teklif eden bit, onun yerine hamuru yoğurabileceğini söyler ve pire de bunu kabul eder. Bit hamuru yoğurur ve pire gelip ondan almak istese de bit vermek istemez; ama sonunda pire hamuru alır ve pişirmek için fırına yerleştirip ateşi yakar. Bit ekmeklerin pişmesini beklese de bir türlü pişmez ve ekmekler fırından çıkmaz. Bunun üzerine fırına gider ve pireyi fırının içinde görünce bir çöpün yanına oturup ağlamaya başlar. Çöp, bite niçin ağlıyorsun diye sorduğunda bit, “Pire fırının içinde ve bende buraya çöktüm ağlıyorum” der. Bunu duyan çöp üzülür, zeytin ağacının dalları kurur ve kuşa yemiş veremez olur. Ardından, kuş derdinden tüyleri dökülmüş bir hâlde pınara su içmeye gider ama olayı öğrenen pınarın da suyu kurur ve ne kuş ne de pınara testisini suyla doldurmak için gelen kızlar sudan içemez. Kızlar testiği kırıp evlerinin yolunu tutarken keçilerle karşılaşır. Durumu onlara da izah eden kızlar, keçilerin boynuzlarını kırdığına şahit olur. En sonunda evlerine susuz dönen kızlar durumu ailesine anlatır ve ailesi de onlara “Biz Araplar da yanmışız” der (s. 199-202).

Eğlenceli Hikâyeler

Karı koca ve kedi köpek gibi hayvanların arasındaki çatışma, kavga ve düşmanlıklarından bahseden ve onların arasında gerçekleşen diyaloglardan güldürü ögesi sunan hikâyelerdir. Herhangi bir kahraman ve mücadele ettiği kişiler hakkında da bilgiler aktarabilen bu hikâyeler, insanların hayatın zorluklarından kaçıp eğlenme amacıyla icra ettikleri eğitici anlatılardır. Hikâyelerde amaç, dostluk ve vefa gibi kavramların ne demek olduğunu eğlenceli bir üslupla dinleyiciye aktarmak ve anlatımı nüktelerle süsleyip sosyal ve siyasi hayatın kara mizahını yapmaktır. İlâveten, bu hikâyelerde yer alan kişi efsanevi bir şana ya da itibara sahip kişiler arasından seçilir ve bunun en bariz örneği Nasrettin Hoca ve anlatılarıdır (‘Eşhebûn, 2014, ss. 52-53; el-Hamûd, 2013, ss. 56-58). Filistin eğlence hikâyeleri arasında levlâ Cerâdetu mâ vaka‘a ‘Asfûrun (لولا جرادة ما وقع عصفور), Şeyhu‘ş-şebâb (شيخ بانعا الفستق), eş-Şâtır Hasan ve‘l-Mecnûn (الشاطر حسن والمجنون), Bâ‘i‘a‘l-fustuk ve‘l-kudâme (بائعا الفستق) ve Kâtîlu‘d-dab‘u (قاتل الضبع) yer almaktadır (es-Sârîsî ve el-Hâdi, 1992, s. 208). Bu hikâyelerden ilkinin özet çevirisi şu şekildedir:

Levlâ Cerâdetu mâ vaka‘a ‘Asfûrun (لولا جرادة ما وقع عصفور)

“Cerâde olmasaydı serçe olmazdı” başlıklı bu hikâye yaşlı bir serçe ile “Cerâde” isimli karısı arasında geçer. Kadın serçe eşine diğer erkekler gibi dışarı çıkıp çalışmasını söylerken erkek serçe de artık yaşlandığını ve bunu yapamayacağını söyler. Bunun üzerine kadın serçe, “Al eline bir sandık ve git camiye ve insanlardan dilen” der. Ertesi gün yaşlı serçe, karısının dediğini yapar ve insanlardan ihtiyacını talep eder. Zamanla her ihtiyacı olan, yaşlı serçeye gelip kendisine de bir yazı yazmasını ister. Günlerden bir gün kralın biri bütün servetini kaybeder ve askerlerine emredip bütün diyarı dolaşıp ona hazinesini getirmelerini emreder. Askerler de yaşlı serçenin olduğu kulübeye gelip kralın ondan yardım istediğini söyler. Kaybettiği hazineyi ona geri getirmesini, getiremezse de

cezalandırılacağını dile getirirler. Bunu üzerine yaşlı serçe “Cerâde olmasaydı ben olmazdım” der ve söylene söylene kralın yanına gider. Kral ona devletin hazinesini geri getirmesini ve getiremezse kellesinin gideceğini söyler. Bunun üzerine yaşlı serçe ondan kırk gün müddet ister ve evine döner. Her gün için bir çakıl taşı alır ve kalan ömrünü hesaplamaya başlar. O sırada kraldan hazineyi kaçıran haramiler yaşlı serçenin kulübesine birer birer gelirler ve her seferinde yaşlı serçeden yüzlerine yanlışlıkla bir taş yerler. Üçüncü günün sonunda hırsızlar yaşlı serçeden korkup hazineyi krala iade ederler. Kral bunun karşılığında yaşlı serçeyi ödüllendirir ve sarayında yaşamasına izin verir ama bir gün karalın yüzüğü kaybolur ve kral tekrar yaşlı serçeden yardım ister. O da ne yapacağını bilemez bir hâlde eşinin yanına gider ve karsısından akıl alır. Karısı da sarayda yaşayan kazların yüzüğü almış olabileceğini söyler. Bunun üzerine ülkedeki her kazın başı kesilir ve son kazda yüzük bulunur (ss. 209-218).

Özdeyiş Hikâyeleri

Filistin halkının uzun yıllar süren tecrübelerinden süzölmüş atasözleri, deyim, hikmet ve özdeyişlerini ihtiva eden hikâyelerdir. Üç türe ayrılan bu hikâyelerin ilk türünde hikâyeye, kullanılan atasözünün aslına işaret eder. İkinci türünde ise atasözü kısa bir cümle, söz, şiir ya da şarkı formunda bulunur. Son çeşidinde kullanılan hikmetli söz ise hikâyenin genelinde tekrar edilen ve tüm Filistinliler tarafından bilinen bir söz ya da hikâyeyi özetleyen bir atasözü olmayıp hikâyenin kendisinin ürettiği ve Filistinlilere kazandırdığı özdeyişlerdir (Huseyn, 2024, ss. 53). Filistin özdeyiş hikâyeleri arasında el-Kırkise (القرقسة), Selâsetun sakatna (ثلاثة سقطن), Asabi‘u’s-sultân (اصبع السلطان) ve İşteğil bikıt‘atin ve lâ ta‘âmuli‘l-battâle (اشتغل بقطعة ولا تعامل البطال) bulunur (es-Sârîsî ve el-Hâdi, 1992, s. 238). Bu hikâyelerden ilk ikisinin özet çevirisi şu şekildedir:

el-Kırkise (القرقسة)

Kırkise olarak adlandırılan ve kediden biraz büyük bir hayvan, günlerden bir gün patileri ile kazı yapmaktan yorgun düşüp Rabb’ine dua eder ve emirin kızlarının yanına gider ve onları ipek elbiselerle giydirip kuşatır. Sonra Ebu Sa‘ad’ın huzuruna çıkar ve kendisini tanıyıp tanımadığını sorar. Onu tanımayan Ebu Sa‘ad, Kırkise’nin kendini tanıtmayı üzerine emirin kızlarını giydirip kuşattığını anlar ve ceza olarak patilerini kırar. Ardından emirin kızlarının yanına gidip onları kırmızı elbiselerle kuşatır ve binek hayvanlarını döver (s. 239).

Selâsetun sakatna (ثلاثة سقطن)

“Üç düşen” başlığındaki bu hikâyeye yeryüzünde altı eşyanın var olduğu üç tanesinin ortadan kalkmış ve üç tanesinin de mevcut olduğu bilgisi ile başlar. Yeryüzünden ilk kalkan şey berekettir ve dünya bereketsiz ve işsiz bir yer olur. Adamlığın sembolü yiğitlik ortadan kalktığında erkek er olmaz, döneç olur. Kadından hayat kalktığında da kadın hayatsız ve cansız olur (s. 240).

Araştırmaya konu olan Filistin halk hikâyeleri incelendiğinde hikâyelerde sıklıkla tekrar edilen karakteristik özelliklerin şunlar olduğu tespit edilmektedir (es-Sârîsî ve el-Hâdi, 1992):

- Hikâyeler belirli bir kalıp ifade olan ve Türkçeye “Allah’ın bir olduğunu (zikrediniz), Allaktan başka ilah yoktur, Peygambere salat (ve selam) ediniz, Allahumme sallî ‘ala’n-nebî” şeklinde çevrilen “وحدوا الله، لا إله إلا الله، صلوا على النبي، اللهم صلي على النبي” sözlerinin tekrar edilmesi ile başlamaktadır (s. 22). Aynı şekilde hikâyeler Türkçesi “ve kuş uçtu, Allah sizi hayırda bir araya getirsin” olan ve Arapçası “وطار الطير الله يمسككم بالخير” olan sözün tekrar edilmesi ile biter (s. 28). Bu sayede İslam inancına ait dualar ve peygambere salavat getirme şekilleri kayıt altına alınır.
- Anlatıcı rivayet edeceği hikâyeye bizzat kendisi şahit olmadıysa Türkçeye “Masallar anlatılır ve hikâyeler söylenir” şeklinde çevrilen “تروي الروايات وتقول الحكايات” cümlesini söyler ve hikâyeyi başkalarından duyduğuna işaret eder (s. 22).

- Hikâyelerde anlatılan zamanın müphemliği ve sürenin bilinmezliğini ifade etmek için Türkçesi “Günlerden bir gün” olan “في اليوم من الأيام” (s. 22) ya da “çok eski zamanlarda” şeklinde Türkçeye çevrilen “كان في قديم الزمان” cümleleri kullanılır (s. 29). Hikâyelerde sayfa sayısı sınırı bulunduğundan zaman ve süre ile ilgili ayrıntılara girilmez; zira önemli olan zaman diliminin ifade edilmesi değil hikâyede anlatılacak olay ve ondan çıkarılacak derstir.
- Hikâyelerde dualar ve beddualar bulunmaktadır. “Allah sana lanet etsin” cümlesinin çevirisi olan “لعن الله لحياتك” cümlesi, bedduaya örnek verilirken “Allah seni başarılı etsin” şeklinde Türkçeye çevrilen ve Arapçası “الله يخلف عليك” olan cümle de duaya örnek teşkil eder (s. 24). Bu yönüyle de hikâyeler, Filistinlilerin gündelik hayatta dua ve beddua çerçevesinde sıklıkla kullandıkları kalıplaşmış tabir ve ibareleri içerir.
- Hikâyelerde cezalar fiziksel beden üzerinde uygulanıyor olup cezalandırılmak istenen kişinin belirli bir uzvu kesilir. Buna örnek olarak “Şehrin valisi” adlı hikâyede valiye tokat atan adamın hikâyenin sonunda omuz hizasından elinin kesilmesi örnek olarak verilir (s. 25). Bir başka cezalandırma yöntemi ise “er-Riyâşî (kabilesi)” adlı hikâyede olduğu üzere yaşlı babanın yedi oğlunun başını istemeyerek de olsa kesmesidir (s. 30).
- Hikâyeler genellikle tarafların mutlu sonlarıyla biter. Bu durum Türkçesi “Ve mutlu mesut yaşadı” olan ve Arapça karşılığı “وعاشا في سعادة ووثام” olan cümle ile ifade edilir. Hikâyeyi dinleyen kişilerin mutlu bir son istedikleri anlatıcı tarafından bilindiğinden anlatıcı hikâyelerini çoğunlukla mutlu sonla tamamlayıp dinleyenlerin beklentisini karşılar ve hikâyesinin beğenisini artırır.
- Hikâyelerde şahısların isimleri nadiren mevcuttur. Buna örnek olarak da “Karı koca” hikâyesi ve bu hikâyede yer alan kadının, erkeğin ve garip ziyaretçinin isimlerinin zikredilmemesi verilir. Buna mukabil hikâyede sadece ikiz erkek kardeş olan Hasan ve Hüseyin’in adları zikredilmektedir (ss. 33-36). Aynı şekilde “Peynir tekeri gibi” adlı hikâyede Cubeyne hariç annesinin, babasının, dedesinin, amcasının, dayısının, sultanın ve köle kadının isimlerinin zikredilmemesi de örnek olarak verilir (ss. 73-79). Bu durumun sebepleri arasında hikâyede asıl önemli olan şeyin şahıslar ve isimler olmayıp olaylar ve o olaylardan alınması gereken dersler olması yer almaktadır.
- Hikâyelerde mantıksal bütünlük olmayabilir. Buna örnek olarak “Bahçenin anahtarı” hikâyesi ve o hikâyede yer alan cariye'nin yedi yıl boyunca bahçede kilitli kalması ve bunun sebebinin izah edilmemesi verilir (s. 28). Bir başka örnek ise “er-Riyâşî” adlı hikâyede babanın yedinci oğlunun başını kestikten sonra bile onların evlatları oluşunu anlamaması ve karısının yanına gittiğinde karısının ona “Onlar senin oğullarını” demesi üzerine durumu kavraması verilir (s. 30).
- Hikâyelerde Filistin halkı ile ilgili kültürel değerler ve sosyal kurallar da mevcuttur. Örneğin “Hamde ve Muhammed” hikâyesinde Hamde'nin kabilesinde misafir olarak bulunan Muhammed'e üç gün boyunca nereden gelip nereye gittiği sorulmadan izzet ve ikramda bulunulur. İlâveten, bedevi Arap toplumlarında kocası başında olmayan kadının bir başkası ile doksan gün yas tuttuktan sonra evlendirilmesi de bedevi Arap âdeti olarak işlenir (ss. 37-39). Hikâyelerde Araplara ait kültürel değerlerin sunulması yeni neslin eğitimi ve mevcut neslin yozlaşmaması için son derece önemlidir. Çünkü her hikâye sosyo-kültürel, ahlaksal ve dinsel kurallar bütünü'nün hem anlatıcısı hem de bir nesilden diğerine taşıyıcısıdır.
- Hikâyelerde sevgilinin güzelliği tasvir edilirken genellikle meleğe ya da sultana benzetilir ve bu güzellikte bir insanın olamayacağı vurgulanır. Buna örnek olarak “Hamde ve Muhammed” hikâyesinde Hamde'nin Muhammed'i uyurken gördüğünde söylediği “Subhan Allah, kişileri yaratan Allahu tenzih ederim, vallahi bu yüz şehzade yüzü, vallahi Allah ona süs ve güzellik vermiş” cümlesi ve Arapçası “سبحان الله، وسبحان مصوّر الأخلاق، والله هذه صورة ابن” cümlesi ve Arapçası “سبحان الله، وسبحان مصوّر الأخلاق، والله هذه صورة ابن” cümlesi verilir.

”ملك، والله سبحانه وتعالى اعطاه زينًا وجمالًا” olan sözü verilir (s. 37). Sevgilinin güzelliğinin olağanüstü boyutta sunulmasının nedenleri arasında hikâyenin dinleyiciler tarafından ilgi çekici bulunması ve onların hayal gücünün sınırlarını zorlamak istemesi yer alır.

- Hikâyelerde yedi sayısı oldukça sık kullanılır. Örneğin “er-Riyâşî” adlı hikâyede babanın yedi oğlu vardır (s.29). Aynı şekilde “Peynir tekeri gibi” adlı hikâyede Cubeyne’yi evden dışarı çıkarmak isteyen yedi arkadaş vardır (s. 74). “Bahçenin anahtarı” adlı hikâyede de sultanın oğlu yedi yıllık suskunluğunu bozar ve yedi gün yedi gece süren bir düğünle sevgilisiyle evlenir (s. 28).
- Hikâyelerde âşık, sevgilisinin güzelliğine ilk görüşte vurulur ve sevgilisinin karakteri, geçmiş yaşantısı, ilgi ve beğenilerini bilmeden hemen onunla evlenmek ister. Buna örnek olarak “Hamde ve Muhammed” (s. 39) hikâyesi ile “Peynir tekeri gibi” (s. 79) hikâyeleri verilir. Bu hikâyelerde Hamde uyuyan Muhammed’in yakışıklılığını görüp hemen âşık olurken sultan da yıkanan ve temizlenen Cubeyne’nin güzelliğini görüp ona sevdalanır ve akabinde evlenir.
- Hikâyelerde kelime ya da cümle tekrarı anlatımı güçlü kılmak ve konuyu cazip ve sürükleyici hâle getirmek için yapılır. Buna örnek olarak “Peynir tekeri gibi” adlı hikâyede Cubeyne ile dışarıda oyun oynamak isteyen yedi kız önce annesine sonra sırayla Cubeyne’nin akrabalarına giderek izin vermelerini talep ederler. Her seferinde Türkçesi “Ey Cubeyne’nin annesi, Cübeyne’nin hayatı için, ona izin ver, bizle gelsin ve (sedir ağacının) meyvesini toplasın” olan ve Arapçası “تروح تلقط معنا دوم، تخطي جبينه، بحياة جبينه، يا أم جبينه، بحياة جبينه، تخطي جبينه، تروح تلقط معنا دوم” olan sözü yedi kez tekrar ederler (ss. 73-74). Bu sayede hikâyenin insanların zihninde uzun süre kalması ve kolay hatırlanması sağlanır.
- Hikâyelerde yer alan kişiler sahip oldukları özellikler çerçevesinde isimlendirilir. Örneğin “Peynir tekeri gibi” başlıklı hikâyede kız bembeyaz olması hasebiyle peynire benzetilir ve annesi tarafından ona Peynircik manasına gelen (جبينه) ismi verilir (s. 73). Bedevi Araplarda çocuğun doğduğu yer, zaman, mekân, durum ve şarta göre isimlendirilmesi çok yaygın bir durumdur. Örneğin dağın eğimli bir yerinde doğan kız çocuğuna “İhneyye” ismi verilir. Göç esnasında doğan kız bebeğe “Erheyyele” adı verilir. Gök gürültüsü ve şimşegın çaktığı bir sırada doğan kız bebeğine ise “Er’ıyde” adı verilir (Doğancı, 2024, s. 81).
- Hikâyelerde cinler genellikle korkunç ve kötü bir surette tasvir edilir ve amaçları insanları yemek ve onları alaya almaktır. Buna örnek olarak “Hamde ve Hamide” adlı hikâyede cinin sevdiği kız Hamide’ye önce yemek ikram etmesi ardından onu yemesi örnek verilir (s. 81).
- Hikâyelerde olağanüstülükler mevcuttur. Örneğin “Eğreti kız” adlı hikâyede Muhammed’in ölmüş babasının gaipten sesi duyulur (s. 83) ya da Muhammed ve kardeşi bir sandığın içerisinde suya bırakılır ve mucize eseri bebekler bir balıkçının ağına takılarak kurtarılır (s. 82). Bu olağanüstülükler sayesinde de dinleyicilerin hikâyeye olan ilgisi artar.
- Gerçek dışı hikâyelerde olaylar, imkânsızlıklar üzerine kurgulanır ve olması imkânsız olaylar, bulunması imkânsız yerler ve şahıslar hikâyede yer edindir. Bunun en bariz örneği “Cinlerin kızı cin” hikâyesinde görülmektedir; öyle ki şehzade bir cinle evlenebilmek için cin sarayına doğru yolculuğa çıkar ve yolda hem karınca ile hem de aslanla dost olarak onların yardımlarını alır ve cinle evlenir (s. 85).
- Hayvan hikâyelerinde, hayvanlar insan gibi konuşturulur ya da bir insanın yapabileceği işler yaptırılır ve edebî sanatlardan teşhis sıklıkla kullanılır. Bunun en bariz örneği “Arneces ve Berneces” hikâyesinde görülür ki anne koyun yavrularına şarkılar söyler, onları cinin karnından kurtarmak için plan yapar ve cinle kavgaya tutuşup onu yenerek yavrularını kurtarır (ss. 197-198). İlaveten “Pire” hikâyesinde de bit insan gibi ağlar, çöp üzülür, zeytin

ağacı dertlenir, pınarın eleminden suyu kurur ve keçiler kederlerinden boynuzlarını kırar (s. 199-202). Dahası “Cerâde olmasaydı serçe olmazdı” hikâyesinde de yaşlı serçe, krala kaybettiği devlet hazinesini ve yüzüğü bulma konusunda yardım eder (ss. 209-218).

- Hikâyeler hikmetli sözler ve özdeyişler içerir ve buna örnek olarak “üç düşen” adlı hikâye verilir. Burada yeryüzünden bereketin, erkekten yiğitliğin ve kadından da hayatın ortadan kalktığı vurgulanır (s. 240). Bu sözler ve özdeyişler sayesinde de kadim Filistin kültürüne ait bilgiler, öğütler ve nasihatler dinleyiciye aktarılır.
- Hikâyelerin genelinde kullanılan lehçe Filistin lehçesi olup basit, sade, yalın ve anlaşılır bir üslup benimsenir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Halk edebiyatı ile ilgili çalışmalar halkların sahip olduğu maddi-manevi değerlerin, yazılı-sözlü edebî eserlerin ve kültürlerin incelenerek bir nesilden diğerine aktarılması hususunda önem arz etmektedir. Filistin halk edebiyatı ürünlerinden halk hikâyelerinin araştırıldığı bu çalışmada Filistin halkının sosyal, tarihî, fikrî, dinî, edebî ve kültürel unsurlarıyla ilgili bilgiler içeren halk hikâyelerinin neler olduğu, bunların özellikleri, çeşitleri, dili, üslubu ve kişileri sınıflandırılarak açıklanmıştır. Filistin lehçesi ile şifahi olarak nakli gerçekleşen müellifi meçhul bu hikâyelerde yer alan Filistin halkının bireysel ya da toplumsal vicdani yansımalarının çıkarımı yapılmıştır. Çalışmanın örneklem ve bulgular kısmında beş ana gruba ayrılan Filistin halk hikâyeleri çerçevesinde toplamda on dört hikâyenin Arapçadan Türkçeye özet tercümesi yapılmıştır. Söz konusu hikâyeler, *Omar ‘Abdu’r-Rahman es-Sârîsi* ve *İbrâhîm Ya ‘kûb el-Hâdi* tarafından kaleme alınan ve kırk yedi Filistin ve Ürdün halk hikâyesini ihtiva eden *el-Hikâyatu’s-Şa’biyyetu min Filistîn ve’l-Urdun* adlı kitaptan temin edilmiştir. Çalışmada Filistin halk hikâyelerinin taksimi sosyal konulu hikâyeler (حكايات الواقع الاجتماعي), gerçek dışı hikâyeler (الحكايات الخرافية), hayvan hikâyeleri (حكايات الحيوان), eğlenceli hikâyeler (المرحة) ve özdeyiş hikâyeleri (حكايات الأمثال) şeklinde yapılmıştır. Araştırma alanı içerisine giren sosyal konulu hikâyeler içerisinde Vâlî’l-medîne (والي الكدينة), Miftâhu’l-bustân (مفتاح البستان), er-Riyâşî (الرياشي), Zevcân (زوجان) ve Hamde ve Muhammed (حمدة ومحمد) hikâyeleri yer almıştır. Gerçek dışı hikâyeler arasında ise Misle kursi’l-cubneti (مثل قرص الجبنة), Hamde ve Hamîde (حمدة وحميدة), es-Sit bidevr (الست بدور) ve Gîlâne bint gîlân (غلانة بنت غيلان) incelenmiştir. Hayvan hikâyeleri arasından ‘Arneces ve Berneces (عرنجس وبرنجس) ve el-Burgûs (البرغوث), eğlenceli hikâyeler arasından Levlâ Cerâdetu mâ vaka’a ‘Asfûrun (لولا جرادة ما وقع عصفور) ve özdeyiş hikâyeleri arasından da el-Kırkîse (الفرقساة) ve Selâsetun sakatna (ثلاثة سقطن) araştırılmıştır.

Çalışmada ulaşılan sonuçlar arasında; hikâyelerin belirli bir kalıp formula başlayıp bitmesi, zamanın ve mekânın müphemliği, İslam kültürünün tesiriyle duaların ve bedduların dile pelesenk olması, cezaların fiziksel beden üzerine uygulanarak uzvun kesilmesi, sonların genellikle mutlulukla nihayetlenmesi, şahıs isimlerinin çoğunlukla mevcut olmaması, mantıksal bütünlükten yer yer uzaklaşması, sevgilinin güzelliğini tasvirde mübalağaya başvurulması, yedi sayısının sıklıkla kullanılması, kelime ve cümle tekrarlarının yapılması, şarkı, mâni, tekerleme gibi halk edebiyatı türlerine de yer verilmesi, olağanüstü olaylara ve metafizik varlıklara değinmesi, hayvanlara insansı özellikler kazandırılması, hikmetli sözler ve özdeyişlerle insanlara doğru yolun gösterilmesi vardır. İlâveten, Filistin hikâyelerinde Filistin lehçesinin karakteristik özellikleri açık, sade ve yalın bir üslupla görülmektedir. Genellikle fellâhi ağzı (اللهجة الفلاحية) ve bedevî ağzı (اللهجة البدوية) ile aktarılan hikâyelerde (قال) fiilî bedevî ve fellahlarca (gâl) şeklinde (g) sesi baskılanarak telaffuz edilir. Fellahların naklettiği hikâyelerde de (كيف حالك) cümlesindeki (ك) sesi (ç) şeklinde telaffuz edilir. Öte yandan, Arap halk edebiyatının genelinde Filistin halk edebiyatının ise özelinde halk hikâyelerinin araştırıldığı bu çalışma, halk edebiyatı alanındaki eksiklikleri tamamlama gayreti içerisinde olmuştur. Söz konusu çalışma ileride Türkiye’de yapılacak olan Fas, Tunus, Cezair, Ürdün, Irak, Suriye, Umman, Suudi Arabistan, Bahreyn, Katar, Yemen vb. devletlere ait halk hikâyeleri malzemelerinin incelenmesi konulu çalışmalara ışık tutmayı istemektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Tek yazarlı çalışma olduğundan yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum olmadığını beyan ederim.

Kaynaklar

- 'Abdu'l-Hakîm, Ş. (2017). *el-Hikâyetu's-Şa'biyyetu'l-'Arabîyyetu*. Mısır: Hindâvî.
- Bâdîs, N. (2013). el-Hikâyetu's-Şa'biyyatu beyne husûsiyyeti'n-neş'eti va hurriyyeti'l-fen. *es-Sekâfetu's-Şa'biyye*, 23, 8-9.
- Bedr, M. (2022). *el-Hikâyetu's-Şa'biyyetu fî bâdiyyeti's-Sinâ'*. Mısır: Meca Book.
- Büşrâ, M. (2013). el-Hikâyetu's-Şa'biyye: tekûne av mâ tekûne. *es-Sekâfetu's-Şa'biyye* 23, 60-71.
- Ceber, S. (2006). *el-İntifâda fî'l-edebi's-Şa'bi'l-Filistîni fî şimâli Filistîn*, Yüksek Lisans Tezi, Câmi'atu'l-Necâhi'l-Vatâniyye, Nâblus.
- Doğancı, S. (2023a). Ğassân Kenefânî'nin Üm Sa'ad romanında yapı ve tema. K. Osman ve K. Mehmet (Ed.), *Sosyal, beşeri ve idari bilimler alanında akademik araştırma ve derlemeler içinde* (275-287). Ankara: Platanus Publishing.
- Doğancı, S. (2023b). Modern Ürdün lehçesinin fonetik ve morfolojik özellikleri üzerine bir inceleme. *Şarkiyat Mecmuası*, 43, 299-317.
- Doğancı, S. (2024). *Ürdün bedevileri kabileleri, kanunları, lehçesi ve kültürü*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- el-Binâ', İ. (2014). Kırâ'a fi'd-delâlâti's-serdiyye fi'l-hikâyetu'l-hurâfiyye. *es-Sekâfetu's-Şa'biyye*, 26, 64-71.
- el-Hamûd, N. (2013). el-Hikâyetu's-Şa'biyyeti'l-Filistîniyyeti beyne'l-huviyyeti ve'l-'avleme. *es-Sekâfetu's-Şa'biyye*, 22, 40-65.
- el-Vâdî, H. (2013). es-Serdu'l-hikâ'î fi'l-kıssatî'l-kasîrati'l-Filistîniyye. *Mecelle Câmi'atu'n-Necâh Lilebhâs*, 27(10), 2011-2042.
- es-Sârîsî, Omar A. (2010). el-Hikâyetu's-Şa'biyyetu fî Filistîn ve'l-Urdun ...huviyyet va te'sîl. *es-Sekâfetu's-Şa'biyye*, 11, 70-76.
- es-Sârîsî, 'O. ve el-Hâdi, İ. (1992). *Hikâyetu's-Şa'biyyetu min Filistîn ve'l-Urdun*. 'Amman: Dâru'l-Yanabî'.
- es-Savrî, B. (2016). el-Binâ'u'l-tahayyîli fi'l-hikâyeti's-Şa'biyyeti. *es-Sekâfetu's-Şa'biyye*, 35, 44-49.
- Eşhebûn, 'A. (2014). Husûsiyyetu'l-hitâbi'l-iftitâhî fi'l-hikâyeti's-Şa'biyye. *es-Sekâfetu's-Şa'biyye* 27, 42-52.
- Fethî, İ. (1986). *Mu'cemu'l-mustalahâti'l-edebîyyeti*. Cilt 14. Tûnus: et-Ta'âduyyeti'l-'Ummâliyye.

- Güzel, A. ve Torun, A. (2003). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Huseyn, H. M. (2024). Hikâyatu'l-'emsâlu's-şa'biyyeti fi memleketi'l-Bahreyn. *es-Sekafetu's-Şa'biyye*, 65, 52-71.
- Kenefânî, Ğ. (1969). *Um Sa'ad*. Kıbrıs: Dâr Menşûrâtu'r-Rimâl.
- Mehbek, A. Z. (2005). *Min turâsi's-şa'biyyi (dirâse tahlîliyye lilhikâyeti's-şa'biyyeti)*. Lübnân: Dâru'l-Ma'rife.
- Micvel, V. (2015). *Tecelliyâtu'l-'acâ'ibî fi's-serdi'l-hikâ'i lilhikâyeti's-şa'biyyeti (hikâye Veş Min Hadra min vâdî Sûf)*. Yüksek Lisans Tezi, Câmi'atu'l-Vâdî, Cezâ'ir.
- Muhammed, 'E. (2021). el-Hikâyatu's-şa'biyyetu fi merkezi'l-Feşen (hikâye'l-hayvân enmûzecen). *Mecelletu Kulliyeti'l-Âdâb- Câmi'a Benî Suvef*, 1(58), 309-330.
- Muhawi, I. ve Kanaana, S. (1989). *Speak bird speak again palestinian Arap folktales*. Berkeley: University of California Press.
- Sirhân, N. (1974). *el-Hikâyatu's-şa'biyyetu'l-Filistîniyye*. Beyrût: el-Mü'essesetu'l-'Arabiyyeti Lildirâsâti ve'n-Neşr.
- Sirhan, Nadia R. (2014). *Folk stories and personal narratives in Palestinian spoken Arabic, a cultural and linguistics study*. London: Palgrave Macmillan.
- Süleymân, 'Î. (2011). el-Edebu's-şa'biyyu'l-Filistîni. *es-Sekafetu's-Şa'biyye*, 14, 50-59.
- 'Ubeydullah, M. (2011). *el-Kıssatu'l-kasîra fi Filistîn ve'l-Urdun munzu neş'etiha hattâ cîl "el-ufku'l-cedîd"*. 'Ammân: Vuzâratu's-Sekâfe.
- Vedîcî, R. (2018). el-Hikâyatu's-şa'biyyetu fi'l-bünyeti ve'l-delâle. *es-Sekâfetu's-Şa'biyye*, 40, 32-41.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

Folk stories, which fall within the research area of literary understanding called folk literature or folk heritage, are stories within the oral cultural heritage of the Palestinian people and are anonymous products consisting of extraordinary things told in front of a certain community and generally called superstitions. Stories often begin with formulaic expressions, and between these formulaic expressions (يا قديم يا زمان، نحكي إلا ننام، إلا نصلي على محمد بدر التمام، كام في قديم الزمان) is widely used. In stories, the end is expressed to the audience by saying the sentence (وصل الحبل بالحبل). In order to keep the subject away from boring, the narration is kept as fluent and short as possible, while many elements that can be humorous are used. At the end of the narration, (توتة توتة، خلصت) is said, and then the listener is asked the question (مليحة أو مفلوتة) and whether the story is good or bad. On the other hand, the time in the stories covers a long time, and the space covers a wide area. The subject varies depending on the period and conditions.

In this part of the study, Palestinian folk tales are divided into five main groups and classified as social-themed stories, superstition stories, animal stories, entertaining stories, and proverb stories. In addition, there are a total of fourteen stories briefly translated from Arabic into Turkish in the study, and these stories are *Hiqayatu al Shabiyeti min Palestine* and *Jordan* written by Omar Abdu al Rahman al Sarisa and Ibrahim Yaqub al Hadi. In this context, the findings of the study are listed as follows:

Firstly, Palestinian social-themed stories include almost every subject that Palestinians living in the same time and place, living in geographical unity, will encounter in their social lives, and include religion, economy, politics, equality, justice, customs, etc. They are stories that care about tribal unity and commonality in almost every issue. The purpose of these stories, which are carriers of cultural, social, and religious values, is to entertain people while correcting their mistakes. It also aims to ensure that the customs, practices, and ceremonies that are among the common values are known and implemented by individuals. Stories with Palestinian social themes include *Vali al madine*, *Miftahu al bustan*, *al Riyashi*, *Zevjan*, and *Hamde and Mohammed* stories.

Secondly, Palestinian superstition stories are stories with a limited cast of time, place, and people, containing information about the unique worlds and laws of animals, jinn, and creatures living in dreams and dream worlds. Since the plots of the stories are based on extraordinariness and abstraction, dreams, unknowing things, and strange things are used. These stories also aim to entertain the human mind by pushing its limits, and for this reason, each story has its own vocabulary. Palestinian superstition stories include *Misle qursi jubneti*, *Hamde and Hamide*, *al Sit bidevr*, and *gilane bint gilan*.

Thirdly, Palestinian animal stories are stories in which all animals are included in the story's cast and are personified and given humanoid characteristics. They begin with the style of (كان ما كان) and point to mysterious and strange events. The once-upon-a time style is used because the events took place at a legendary time. Animals such as camels, donkeys, and lions often appear in the stories, and they are called secretive, patient, wise, etc., which are characteristic of humans' features. In this respect, these stories are symbolic representatives of society and the individual. Palestinian animal stories include *Arneces and Berneces* and *al Burgus*.

Fourthly, Palestinian entertainment stories are stories that talk about the conflicts, fights, and hostilities between husband and wife and animals such as cats and dogs and provide humorous elements from the dialogues between them. These stories, which can convey information about any hero and the people he fights against, are educational narratives that people perform to escape from the difficulties of life and have fun. The purpose of the stories is to convey to the listener the meaning of concepts such as friendship and loyalty in an entertaining style and to embellish the narrative with jokes and make black humor of social and political life. Palestinian entertainment stories include *Levla jeradetu ma vaqaa asfurun*.

Finally, Palestinian proverb stories are stories that contain proverbs, idioms, wisdom, and maxims filtered from long years of experience of Palestinians. In the first type of these stories, which are divided into three types, the story point to the origin of the proverb is used. In the second type, the proverb is found in the form of a short sentence, saying, poem, or song. The wise words used in the last version are not a saying that is repeated throughout the story and known by all Palestinians, or a proverb that summarizes the story, but the sayings that the story itself produced and brought to Palestinians. Palestinian proverb stories include al Qırkise and Selasetun sađatna.

Method

In this study, the document analysis method, one of the qualitative research methods, was used. Data collection tools include Arabic, English, and Turkish online archives, newspapers, academic journals, books, and theses. The research and writing process of the article was carried out by reading and analyzing the primary and secondary sources in question within the framework of this method.

Findings

Among the results reached in the study: the stories begin and end with a certain pattern, the ambiguity of time and place, the influence of Islamic culture on prayers and curses, the amputation of limbs by applying punishments on the physical body, the endings usually ending happily, the personal names mostly not being present, the lack of logical integrity, moving away from places, resorting to exaggeration in describing the beauty of the beloved, frequent use of the number seven, repetition of words and sentences, songs, poems, nursery rhymes. It also includes folk literature genres such as mentions of extraordinary events and metaphysical beings, gives humanoid features to animals, and shows people the right path with wise words and sayings. On the other hand, this study, which investigates Arab folk literature in general and Palestinian folk literature in particular, has made an effort to complete the deficiencies in the field of folk literature.

Conclusion, Discussion and Recommendations

Studies on folk literature are important in examining the material and spiritual values, written and oral literary works, and cultures of the people and transferring them from one generation to the next. In this study, which investigates folk tales from Palestinian folk literature products, which are folk tales that contain information about the social, historical, intellectual, religious, literary, and cultural elements of the Palestinian people are explained by classifying their characteristics, types, language and style. The individual or social conscientious reflections of the Palestinian people in these stories of unknown authors, which were transmitted through the Palestinian dialect, were inferred. In the sample and findings section of the study, a total of fourteen stories were briefly translated from Arabic to Turkish within the framework of Palestinian folk tales divided into five main groups. The stories in question are obtained from the book called *Hiqayatu al Shabiyyeti min Palastine and Jordan*, which was written by Omar Abdu al Rahman al Sarisi and Ibrahim Yaqub al Hadi and contains forty-seven Palestinian and Jordanian folk tales as a total. The study in question will be carried out in the future in Morocco, Tunisia, Algeria, Jordan, Iraq, Syria, Oman, Saudi Arabia, Bahrain, Qatar, Yemen, etc. It is wanted to be a pioneer in studies on the examination of folk literature materials belonging to states.